Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024
№ 7

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 348 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyulda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.(,PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,
Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan
Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan
Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation
Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute
Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE
Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE
Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University
Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan
Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE
Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute
Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia
Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction
Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA
Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA
Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey
Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G‘afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

Avtosanoat korxonalari marketing strategiyasini takomillashtirish yo'llari 16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zayniddinova Umida Djalolovna

Mamlakat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda maxsus iqtisodiy zonalar omilidan foydalanish istiqbollari 26
Izbosarov Boburjon Baxriddinovich, Abdurasulov Ravshanbek Xotam o'g'li

Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institutsional tahlili 32
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li

Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili 37
Turgunov Odilbek Maripovich

Etnografik turizmni tashkil etishning xorij tajribasi 41
I. Axmedov

Xizmatlar sohasining milliy iqtisodiyotdagi rolini tahlil qilishning zamonaviy yondashuvlari 46
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich

Iqtisodiy o'sish tushunchasi va uning rivojlanish tarixi 54
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li

Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish 59
Ubaydullaev G'ayrat Zuvaytovich

O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlashda oilaviy tadbirkorlikning o'rni 65
Baymanova Mavlyuda Djurayevna

The Effect of Students' Financial Status on Academic Performance in Uzbekistan 70
Alimov Damirjon Odilovich

Qoraqalpog'iston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatining o'rni 76
Jusupova Anjim Tansiqbaevna

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce 82
Sohibjamol Abirkulova

Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashdainnovatsion usullardan foydalanish 87
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna

Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobi va auditi bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda foydalanish imkoniyatlari 92
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li

O'zbekiston Respublikasi budjetining shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi 97
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna Mamlakat sanoatining barqaror rivojlanishida energosamaradorlikning roli 104
J. J. Yaxshilikov

Сравнительный анализ состояния сферу услуг в регионах Андижанской области 109
Мусабоев Рустам Алижонович

Hududlarda aholi bandligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishda ishlab chiqarish sanoatining o'rni (Qashqadaryo viloyati misolida 114
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Baxronov Baxriddin Najmiddinovich

Banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini takomilashtirish yo'llari 118
Ermatov Utkirbek Baxodirjonovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Развитие цифровой экономики в Узбекистане, ее плюсы и минусы 122
Раупова Мухлисахон Ибрахимжон кизи, Мамбетова Мадина Зохид кизи, Алижонова Малика Алижон кизи, Хакимова Нигора Бахтиёровна

Investment Management is an Important Factor of Economic Development 127
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon

O‘zbekistonda moliyaviy texnologiyalar sanoatining rivojlanish istiqbollari 130
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o‘g‘li

Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi loyihalarni moliyalashtirish 136
Toyirov Yunus Alamovich

Operatsion faoliyatni boshqarishda strategiya tushunchasiga bo‘lgan yondashuvlarning shakllanishi 143
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich

Ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ta’lim sifati va samaradorligini ta’minlash 148
Xusniddinov Yorqinjon Muxiddin o‘g‘li

Budjet tashkilotlarida pul mablag‘lari nazorat qilishni rivojlantirish yo‘llari 152
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna

QQS ma’murchiligining yevropa tajribasi 157
Bisenbayev Sharyar Kuanishbayevich

O‘zbekistonda soliq yukiga ta’sir etuvchi omillar tahlili 162
Nasimov Ravshanjon Azimovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida muqobil energiya vositalaridan foydalanib ma’lumot almashinish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish masalalari 170
Ashurov Azizbek Ergash o‘g‘li, Janzakov Bekzot

Analysis of the theoretical foundations of sustainable economic development at regional level 175
Khudayorova Munira Omonboy kizi

Soliq ma’murchiligida joriy etilgan jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish yo‘llari 182
Muxtorov Zokir Sayfulla o‘g‘li, Karimov Ilhom Anorboy o‘g‘li, Homidov Asrorbek Tohirjon o‘g‘li, Axmedova Shoxista G’ayrat qizi

Sirdaryo viloyatining investitsiya muhiti zamonaviy rivojlanish tendensiyalari 187
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna

Transformatsiyalash jarayonida tijorat banklarining kreditlash faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari 191
Razzoqov Bexzod Gofurovich

Modern trends in assessing the impact of industrial development on the environment 196
Turg‘unov Jasurbek Alimardon o‘g‘li

Pul oqimlarini guruhlash mezonlari bo‘yicha tasniflashni kengaytirish 202
Atamurodov Saidmurod Yaxyoevich

Iqlim o‘zgarishlari va uning iqtisodiy rivojlanishga ta’sirining ilmiy-nazariy tahlili 208
Ashrafjon Elov

Soliqlarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati 214
Abramatov Eldor Toshmamatovich, Alimov Abduraxon Alxamiddin o‘g‘li, Shodmonqulov Temurbek Ulug‘bek o‘g‘li, Nurillayev Jasurbek Davronbekovich

Tijorat banki daromadlari - moliyaviy barqarorlikni omili sifatida 218
Umarov Davron Shavkatovich

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxona barqarorligini boshqarishning o‘ziga xos xususiyatlari 223
Masharipova Manzura Alimbayevna, Rahimov Mirjalol Sultonboy o‘g‘li

Innovatsion yondashuvlar asosida chakana savdoni rivojlantirish yo‘nalishlari 227
Saparova Mohira Alisher qizi, Abdullayev Ilyos Sultanovich

Experience of foreign countries in youth labor market research 231
Asqarova Muhabbat Ibraximovna

Xorij mamlakatlarida ijtimoiy tibbiy sugʻurta badallari qiymatlarini taqqoslash 235
Umurzakova Moʻtabarxon Nodir qizi

Oʻzbekistonda alkogol va tamaki mahsulotlari ishlab chiqarilishi hamda realizatsiya qilinishi tahlili 241
Eshmatov Sirojiddin Togʻaymurodovich

Oliy ta'lim muassasalarini xalqaro tasnifining vujudga kelishi ilgʻor tajribalari 247
Yuldashev Iskandar Bahromovich

Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран........ 253
Буранова Лола Вахобовна

Davlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlari xarajatlari hisobini takomillashtirish........ 263
Abdurahmanov Otabek Patidinovich

"Toʻqimachilik sanoatini rivojlantirish yoʻlidagi muammolar va yechimlar" 270
Otaxanova Umida Olim qizi

Raqamli iqtisodiyot sharoitida mintaqalar infratuzilmasini rivojlantirish istiqbollari........ 275
Sayfulina Alfira Feratovna

Oliy va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini qoʻllash hamda alohida mexanizmlarining tahlili........ 281
Teshaev Hotamjon Ixtiyor oʻgʻli, Narzullayeva Gulchehra Salimovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

OLIY VA XUSUSIY TA’LIM MUASSASALARIDA TA’LIM MENEJMENTINI QO‘LLASH HAMDA ALOHIDA MEXANIZMLARINING TAHLILI

Teshaev Hotamjon Ixtiyor o‘g‘li
Buxoro davlat universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti 3-1 IQT-23 guruhi talabasi

Ilmiy rahbar:
Narzullayeva Gulchehra Salimovna
“Iqtisodiyot” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Usbu maqolada oliy ta’lim va xususiy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini tashkil etish va yuritish jarayoni, ta’lim sifatini oshirish, samaradorlikni ta’minlash hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish ilgari surilgan. Oliy ta'lim va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini qo'llashning bir-biridan farqi, alohida xususiyatlari, oliy va xususiy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini qo‘llashning PESTLE tahliliga oid nazariy-amaliy ma’lumotlar izohlab berilgan.

Kalit so’zlar: oliy ta’lim, xususiy ta’lim, ta'lim menejmenti, strategik boshqaruv, ta’lim sifati, strategik rejalashtirish, optimallashtirish, PESTLE tahlil.

Abstract: In this article, the process of organizing and conducting educational management in higher education and private educational institutions, the implementation of measures aimed at increasing the quality of education, ensuring efficiency, and strengthening competitiveness are put forward. The differences, special features of the application of educational management in higher education and private educational institutions, theoretical and practical information on the PESTLE analysis of the application of educational management in higher and private educational institutions are explained.

Key words: higher education, private education, education management, strategic management, education quality, strategic planning, optimization, PESTLE analysis.

Аннотация: В данной статье предложен процесс организации и проведения управления образованием в высших учебных заведениях и частных учебных заведениях, реализация мер, направленных на повышение качества образования, обеспечение эффективности, усиление конкурентоспособности. Объясняются различия, особенности применения образовательного менеджмента в высших и частных учебных заведениях, теоретические и практические сведения по PESTLE-анализу применения образовательного менеджмента в высших и частных учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее образование, частное образование, управление образованием, стратегическое управление, качество образования, стратегическое планирование, оптимизация, анализ PESTLE.

KIRISH

O‘zbekiston-2030 strategiyasida oliy va xususiy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini tashkil etishga doir asosiy tushunchalar ta’lim sifatini oshirish, innovatsiyalarni joriy etish, kadrlar rivoji va malaka oshirish, moliyaviy barqarorlik, xalqaro hamkorlik va integratsiya, marketing va brendlash, yordamchi xizmatlar, sifat menejmenti hamda davlat va xususiy sektor hamkorligi kabi yo‘nalishlarni qamrab oladi. Bu tushunchalar O‘zbekistonda ta’lim tizimini rivojlantirish va uning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi 2020–2024-yillarda sezilarli rivojlanish va kengayish jarayonlarini boshdan kechirdi. Bu davrda oliy ta’lim muassasalarining soni sezilarli darajada oshdi.

2020-yilda O‘zbekistonda 127 ta oliy ta’lim muassasasi mavjud edi. 2024-yilga kelib, bu raqam 156 taga yetdi. Ushbu muassasalar davlat universitetlari, texnik institutlar, pedagogik institutlar, tibbiyot institutlari, iqtisodiyot va boshqaruv oliy o‘quv yurtlarini o‘z ichiga oladi. O‘zbekistonda xususiy oliy ta’lim muassasalarining soni 2020–2024-yillarda sezilarli darajada oshgan. 2018-yilda xususiy maktablarning soni bor-yo‘g‘i 58 tani tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilga kelib bu raqam 293 taga yetgan. Bu ko‘rsatkich, xususiy sektorni rivojlantirish va ta’lim tizimidagi islohotlarning uzliksizligini ta`minlash dolzarbligini bildiradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Oliy va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini qo'llash hamda alohida mexanizmlariga doir xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlari turlicha, ammo bu sohada ko'plab umumiy yondashuvlar mavjud.

Xorijlik olimlardan Henry Mintzbergning strategik boshqaruv nazariyasi oliy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini qo'llashda muhim ahamiyatga ega. U strategik rejalashtirish jarayonini besh turkumga ajratadi.

Strategik rejalashtirish: Boshqaruv jarayonida uzoq muddatli maqsadlar va ularga erishish yo'llarini belgilash.

Strategik joylashuv: Muassasaning tashqi muhitdagi o'rni va raqobat ustunligini aniqlash.

Strategik qarorlar qabul qilish: Muassasaning kelajakda o'sishi va rivojlanishi uchun zarur bo'lgan qarorlarni qabul qilish.

Strategik boshqaruv: Strategiyani amalga oshirish va nazorat qilish.

Strategik ko'rsatmalar: Muassasaning strategik yo'nalishini belgilash va unga rioya qilish.

Michael Porterning raqobat strategiyalari va besh kuch modeli oliy va xususiy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan. Bu model quyidagilardan iborat:

Taqdim etilayotgan xizmatlarning raqobat ustunligi: Ta'lim dasturlarining sifatini oshirish va innovatsiyalarni joriy etish.

Talabalarga ko'rsatadigan xizmatlar: Talabalarga ko'rsatilayotgan xizmatlarning sifatini yaxshilash.

Raqobat muhitini tahlil qilish: Raqobatni aniqlash va unga moslashish.

Moliyaviy boshqaruv: Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish va daromad manbalarini diversifikatsiya qilish.

Marketing va brendlash: Muassasaning imidjini oshirish va marketing strategiyalarini rivojlantirish.

Mahalliy iqtisodchi olimlardan A.Ahmedovning ilmiy ishlarida O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalarida menejmentning muhim jihatlari va rivojlantirish yo'llari haqida so'z yuritiladi. Uning fikricha, oliy ta'lim muassasalarida menejmentning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat.

Ta'lim sifatini oshirish: O'qitish jarayonini yaxshilash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish.

Ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish: Ilmiy-tadqiqot ishlarini rag'batlantirish va ularni ta'lim jarayoni bilan integratsiya qilish.

Moliyaviy resurslarni boshqarish: Muassasaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va moliyaviy resurslarni samarali boshqarish.

M. Xolbo'taevning tadqiqotlarida mintaqaviy barqaror rivojlanish va oliy ta'lim muassasalarining bu boradagi roli haqida so'z yuritiladi. U quyidagi mexanizmlarni taklif etadi.

Hududiy rivojlanish strategiyalari: Oliy ta'lim muassasalarining hududiy rivojlanishga qo'shgan hissasini oshirish.

Davlat va xususiy hamkorlik: Oliy ta'lim muassasalarining davlat va xususiy sektor bilan hamkorligini kuchaytirish.

Innovatsion loyihalarni amalga oshirish: Innovatsion loyihalar orqali mintaqaviy rivojlanishga hissa qo'shish.

Xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy qarashlari ta'lim menejmentining turli jihatlarini qamrab oladi. Xorijiy olimlar asosan strategik rejalashtirish, raqobat strategiyalari va menejmentning samaradorligini oshirishga e'tibor qaratadilar. Mahalliy olimlar esa, O'zbekiston sharoitida ta'lim menejmentini rivojlantirish yo'llari, hududiy barqaror rivojlanish va innovatsion loyihalarni amalga oshirishga e'tibor qaratadilar. Bu ilmiy qarashlar oliy va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini samarali qo'llashda muhim ahamiyatga ega.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini tashkil etish hamda yuritish jarayoni ko'p bosqichli va kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayon ta'lim sifatini oshirish, samaradorlikni ta'minlash va raqobatbardoshlikni kuchaytirishga qaratilgan. Xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini tashkil etish va yuritish davlat ta'lim muassasalaridan farqli ravishda tijorat yo'nalishlarini ham qamrab oladi. Xususiy ta'lim muassasalari raqobatbardosh bo'lish, talabalar va ularning ota-onalari ehtiyojlarini qondirish uchun yanada moslashuvchan va innovatsion bo'lishi kerak. Oliy ta'lim va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini tashkil etish hamda yuritish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi.

1. Strategik rejalashtirish. Missiya va maqsadni belgilash: universitetning uzoq muddatli maqsadlari va vazifalari aniqlanadi.

- Missiya va maqsadning aniq ta'rifi keltiriladi.

- Uzoq muddatli va qisqa muddatli maqsadlar belgilanadi.

Strategik reja ishlab chiqish: universitetning rivojlanish strategiyasi ishlab chiqiladi.

Strategik tashabbuslar va amaliy rejalarning ishlab chiqiladi.

- Resurslar va mablag‘lar taqsimoti o‘tkaziladi.

2. Ta’lim jarayonini optimallashtirish. O‘quv dasturlarini takomillashtirish: o‘quv dasturlari zamonaviy talablar va talabalar ehtiyojlariga moslashtiriladi.

- Kurslar va dasturlarni doimo yangilanadi.
- Zamonaviy texnologiyalar va uslublari joriy etiladi.

O‘qitish metodlarini innovatsiyalash: Ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik usullar qo‘llaniladi.

- Masofaviy ta’lim va elektron resurslardan foydalaniladi.
- Interaktiv o‘quv metodlari qo‘llaniladi.

3. Kadrlar menejmenti. Kadrlarni jalb qilish va rivojlantirish: Malakali o‘qituvchilarni jalb qilish va ularning kasbiy rivojlanishini ta’minlash talab etiladi.

- Malaka oshirish kurslari va seminarlar tashkil etiladi.
- Ilmiy faoliyatni rag‘batlantiriladi.

Motivatsiya tizimi: O‘qituvchilar va xodimlar uchun rag‘batlantirish tizimi joriy etiladi.

- Mukofotlar va rag‘batlantirish tizimi tashkil etiladi.
- Kasbiy rivojlanish uchun imkoniyatlar yaratiladi.

4. Talaba uchun yordamchi xizmatlar. Talabalarga qo‘llab-quvvatlash xizmatlari: Talabalarning o‘qish jarayonida yordam berish uchun xizmatlar tashkil etiladi.

- Psixologik maslahat va karera rivojlanish xizmatlari tashkil etiladi.
- Stipendiya va grant dasturlarini qo‘llash mumkin.

Talaba yashash sharoitlarini yaxshilash: Talabalar uchun qulay yashash va o‘qish sharoitlari yaratiladi.

- Yotoqxona va talaba yotoqxonalari.
- Oziqlanish va sog‘liqni saqlash xizmatlari.

5. Sifatni nazorat qilish. Ichki nazorat tizimi: Ta’lim jarayonining sifati va samaradorligini doimiy nazorat qilish.

- O‘quv dasturlarini muntazam baholab borish.
- Talabalar va o‘qituvchilarning fikr-mulohazalarini o‘rganish.

Tashqi audit va akkreditatsiya: mustaqil tashkilotlar tomonidan ta’lim sifatini baholash va akkreditatsiya qilish.

- Akkreditatsiya jarayonlari.
- Tashqi audit va baholash.

6. Ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish. Ilmiy tadqiqot faoliyati: Ilmiy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish.

- Ilmiy laboratoriyalar va texnologik parklar.
- Ilmiy grantlar va loyihalar.

Xalqaro hamkorlik: Xalqaro ilmiy hamkorlikni rivojlantirish.

- Talaba va o‘qituvchi almashinuv dasturlari.
- Xalqaro konferensiyalar va seminarlar.

7. Moliyaviy boshqaruv. Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish: Universitetning moliyaviy resurslarini samarali boshqarish.

- Grantlar va homiyliklarni jalb qilish.
- Moliyaviy hisobot va nazorat tizimi.

8. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish. Raqamli ta’lim resurslari: Elektron darsliklar, video ma’ruzalar va onlayn kurslar.

- Masofaviy ta’lim platformalarini rivojlantirish.
- Ta’lim jarayonida AKTdan foydalanish.

Ma’lumotlarni boshqarish tizimi: universitetning ichki ma’lumotlarni boshqarish tizimini yaratish.

- Elektron jurnal va baholash tizimi.
- Ma’lumotlar bazasi va axborot tizimlari.

Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini samarali tashkil etish va yuritish ta’lim sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirishga qaratilgan. Bu jarayon strategik rejalashtirishdan tortib, ilmiy tadqiqotlar va moliyaviy boshqaruvgacha bo‘lgan barcha faoliyat turlarini qamrab oladi. Samarasiz menejment tizimi ta’lim muassasasining raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkin, shuning uchun boshqaruv jarayonlarini doimiy takomillashtirib borish zarur.

Xususiy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini tashkil etish va yuritish ko‘proq moslashuvchanlik, innovatsiyalar va mijozlarga yo‘naltirilgan yondashuvni talab qiladi. Buning natijasida ta’lim sifati oshib, muassasa-

ning raqobatbardoshligi kuchayadi. Shuningdek, xususiy ta'lim muassasalari uchun moliyaviy boshqaruv va marketing strategiyalari ham muhim rol o'ynaydi.

Oliy ta'lim va xususiy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentini qo'llashning bir-biridan farqi va alohida xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Maqsad va vazifalar.

Oliy ta'lim muassasalari:

- Maqsad: Ilm-fan va ta'lim sohasida yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish.
- Vazifalar: Ta'lim sifati va ilmiy tadqiqotlarni oshirish, jamiyat va davlat uchun zarur bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash.

Xususiy ta'lim muassasalari:

- Maqsad: Talabalarga sifatli ta'lim xizmatlarini ko'rsatish orqali daromad olish, raqobatbardoshlikni oshirish.
- Vazifalar: Talabalar ehtiyojlariga mos ta'lim dasturlarini yaratish, mijozlarga yo'naltirilgan yondashuv va marketing strategiyalari orqali talabalarni jalb qilish.

2. Moliyaviy resurslar va boshqaruv.

Oliy ta'lim muassasalari:

- Moliyaviy resurslar: Davlat byudjeti, grantlar, ilmiy tadqiqot loyihalari va boshqa davlat moliyalashtirish manbalari.
- Boshqaruv: Davlat tomonidan belgilangan qoidalar va me'yorlar asosida boshqariladi. Boshqaruv jarayoni ko'proq markazlashtirilgan.

Xususiy ta'lim muassasalari:

- Moliyaviy resurslar: Talabalardan olinadigan to'lovlar, homiylik va investorlar mablag'lari, turli tadbirlar orqali jalb qilingan daromadlar.
- Boshqaruv: Moslashuvchan boshqaruv tizimi, tezkor qaror qabul qilish va yangiliklarni tezkor joriy etish imkoniyatlari. Ko'proq mustaqil boshqaruv.

3. Ta'lim sifati va nazorat.

Oliy ta'lim muassasalari:

- Ta'lim sifati: Sifatni nazorat qilish davlat standartlariga asoslanadi, akkreditatsiya va tashqi audit jarayonlari muhim ahamiyatga ega.
- Nazorat: Davlat organlari tomonidan doimiy ravishda nazorat qilinadi, tashqi va ichki audit jarayonlari mavjud.

Xususiy ta'lim muassasalari:

- Ta'lim sifati: Talabalar va ularning ota-onalari ehtiyojlariga mos keladigan sifatni ta'minlashga qaratilgan. Sifatni nazorat qilish tizimi ko'proq mijozga yo'naltirilgan.
- Nazorat: Ichki audit va nazorat jarayonlari mavjud, lekin davlat organlari tomonidan nazorat nisbatan kamroq.

4. Innovatsiyalar va texnologiyalar.

Oliy ta'lim muassasalari:

- Innovatsiyalar: Ilmiy-tadqiqot faoliyati va texnologik rivojlanish uchun katta imkoniyatlar mavjud. Innovatsiyalar ko'proq ilmiy izlanishlar va grantlar orqali amalga oshiriladi.
- Texnologiyalar: Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, lekin byudjet cheklovlari tufayli ba'zida cheklovlarga duch kelishi mumkin.

Xususiy ta'lim muassasalari:

- Innovatsiyalar: Tezkor innovatsiyalar joriy etish va yangi texnologiyalarni tatbiq etish imkoniyatlari. Raqobat muhitida innovatsiyalar muhim rol o'ynaydi.
- Texnologiyalar: Zamonaviy texnologiyalar va raqamli ta'lim platformalarini joriy etish, moliyaviy resurslar bilan ta'minlangan bo'lsa, tezkor amalga oshiriladi.

5. Marketing va mijozga yo'naltirilgan yondashuv.

Oliy ta'lim muassasalari:

- Marketing: Marketing faoliyatlari ko'proq davlat va xalqaro grantlar, ilmiy konferensiyalar orqali olib boriladi.
- Mijozga yo'naltirilgan yondashuv: Talabalar ehtiyojlariga javob berish, lekin davlat talablariga rioya qilish majburiyati mavjud.

Xususiy ta'lim muassasalari:

- Marketing: Faol marketing strategiyalari orqali talabalarni jalb qilish, reklama va brendlash muhim rol o'ynaydi.

- Mijozga yo‘naltirilgan yondashuv: Talabalar va ularning ota-onalari ehtiyojlariga maksimal darajada moslashish va ularga individual yondashish.

Tadqiqot jarayonida oliy va xususiy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini qo‘llashning PESTLE tahlili amalga oshirdik. PESTLE tahlili ta’lim menejmentiga ta’sir qiluvchi siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik, huquqiy va ekologik omillarni ko‘rib chiqadi.

1-jadval. Oliy ta’lim muassasalari uchun PESTLE tahlil

Ko‘rsatkichlar	Omillar tasnifi	
Siyosiy omillar	Davlat siyosati: Davlat tomonidan belgilangan ta’lim siyosati va reglamentlari oliy ta’lim muassasalarining faoliyatiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Davlat grantsiyasi va moliyalashtirishining mavjudligi barqarorlikni ta’minlaydi.	Regulyatsiyalar: Ta’lim tizimiga oid davlat regulyatsiyalari va litsenziyalash jarayonlari.
Iqtisodiy omillar	Byudjet va moliyaviy manbalar: Davlat moliyalashtirishining darajasi va iqtisodiy siyosatning ta’siri	Soliq imtiyozlari: Davlat tomonidan taqdim etilgan soliq imtiyozlari va moliyaviy yengilliklar
Ijtimoiy omillar	Aholi va talaba soni: Aholi soni va demografik o‘zgarishlar, talabalar sonining o‘sishi yoki kamayishi	Madaniy qadriyatlar: Ta’lim tizimiga bo‘lgan madaniy va ijtimoiy munosabatlar
Texnologik omillar	Innovatsiyalar: Texnologik innovat-siyalar va ularni ta’lim jarayoniga joriy qilish imkoniyatlari	Raqamli ta’lim: Onlayn ta’lim platformalari va raqamli ta’lim tizimlarining rivojlanishi
Huquqiy omillar	Litsenziyalash va akkreditatsiya: Davlat tomonidan belgilangan litsenziyalash va akkreditatsiya talab-lariga rioya qilish	Mehnat qonunchiligi: O‘qituvchi-larning mehnat huquqlari va ish sharoitlarini tartibga soluvchi qonunchilik
Ekologik omillar	Barqarorlik: Ta’lim muassasalarining ekologik barqarorlik va atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha tashabbuslari	Energiya samaradorligi: Energiya samaradorligini oshirish va yashil texnologiyalarni qo‘llash

2-jadval. Xususiy ta’lim muassasalari uchun PESTLE tahlil

Ko‘rsatkichlar	Omillar tasnifi	
Siyosiy omillar	Davlat siyosati: Xususiy ta’lim muassasalariga nisbatan davlat siyosati va tartib-qoidalar	Regulyatsiyalar: Xususiy ta’lim muassasalarining faoliyatini tartibga soluvchi regulyatsiyalar va litsenziyalash jarayonlari
Iqtisodiy omillar	Moliyaviy barqarorlik: Talabalar to‘lovlari va xususiy sarmoyalar orqali moliyalashtirish, iqtisodiy inqiroz-larning ta’siri	Soliq imtiyozlari: Xususiy ta’lim muassasalariga taqdim etilgan soliq imtiyozlari va moliyaviy yengil-liklar
Ijtimoiy omillar	Aholi va talaba soni: Xususiy ta’lim xizmatlariga bo‘lgan talab va demografik o‘zgarishlar	Madaniy qadriyatlar: Xususiy ta’limga bo‘lgan ijtimoiy munosabat va ishonch darajasi
Texnologik omillar	Innovatsiyalar: Texnologik innovatsiyalarni joriy qilish va ulardan foydalanish imkoniyatlari	Raqamli ta’lim: Onlayn ta’lim platformalari va raqamli ta’lim tizimlarining rivojlanishi
Huquqiy omillar	Litsenziyalash va akkreditatsiya: Xususiy ta’lim muassasalarining litsenziyalash va akkreditatsiya talablariga mosligi	Mehnat qonunchiligi: Xususiy ta’lim muassasalarida ishlaydigan o‘qituvchilarning mehnat huquqlari va ish sharoitlarini tartibga soluvchi qonunchilik
Ekologik omillar	Barqarorlik: Xususiy ta’lim muassasalarining ekologik barqarorlik va atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha tashabbuslari	Energiya samaradorligi: Energiya samaradorligini oshirish va yashil texnologiyalarni qo‘llash

XULOSA VA TAKLIFLAR

PESTLE tahlili ta’lim menejmentiga ta’sir qiluvchi keng qamrovli omillarni ko‘rib chiqadi. Davlat oliy ta’lim muassasalari va xususiy ta’lim muassasalari uchun bu omillar turlicha ta’sir ko‘rsatishi mumkin, ammo umumiy maqsad ta’lim sifatini oshirish va innovatsiyalarni joriy qilish orqali talabalarni bozor talablariga mos ravishda tayyorlashdir. Oliy va xususiy ta’lim muassasalarida ta’lim menejmentini qo‘llashning o‘ziga xos jihatlari va farqlari mavjud. Oliy ta’lim muassasalari davlat tomonidan boshqarilib, ta’lim sifati va ilmiy tadqiqotlarga katta

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

e'tibor qaratadi. Xususiy ta'lim muassasalari esa raqobatbardosh bo'lish, tezkor innovatsiyalar joriy etish va mijozga yo'naltirilgan yondashuv orqali sifatli ta'lim xizmatlarini ko'rsatishga qaratilgan. Bu farqlar har ikkala turdagi muassasalarning boshqaruv jarayonlari va strategiyalarini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Kadrlarni davlat grantlari asosida maqsadli tayyorlash tartibi to'g'risida nizom" – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – 2005.–№32-33. lex.uz.
2. "Oliy talim muassasalariga pedagog xodimlarni tanlov asosida ishga qabul qilish tartibi to`g`risida"gi Nizom – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami.– 2006.– № 6-7.
3. "O'zbekiston respublikasi oliy ta'lim muassasalarida ikkinchi va undan keyingi oliy ta'limni olish tartibi to'g'risida"gi nizom – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami.– 2008.– № 34.
4. "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash reyting tizimi to'g'risidagi" nizom – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. – 2009. – № 28.
5. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasi to'g'risida"gi nizom – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – 2009. – № 23.
6. "Oliy ta'lim muassasalarining bakalavriatiga talabalarni qabul qilish tartibi to'g'risidagi" nizom – O'z.R. Qonun hujjatlari to'plami. – 2010. – № 24-25.
7. "Oliy ta'lim muassasalarining magistraturasiga qabul qilish tartibi to'g'risida"gi nizom – O'z.R. Qonun hujjatlari to'plami. – 2010. –№ 24-25.
8. Gulchehra N. Prospects for increasing the competitiveness of the national economy through the development of innovative activities //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
9. Igamova S. Ways to organize innovative activity in economic sectors and increase its effectiveness //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2022. – Т. 24. – №. 24.
10. Gulchehra N. The Role Of Creative Marketing In Creating Modern Brands //Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz). – 2023. – Т. 34. – №. 34.
11. Ashurova M. Conceptual foundations of increasing the effectiveness of advertising activities in tourist companies //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 44. – №. 44.
12. Gulchehra N. Role Of Marketing Strategies In Increasing Company Competitiveness: Role Of Marketing Strategies In Increasing Company Competitiveness //Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
13. Gulchehra N. Trends and prospective directions of global economic development //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 44. – №. 44.
14. Narzullayeva G. S. et al. New Technologies and the Revolution in the Tourism Sector //Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 97-101.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 7

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.